

Terezínská iniciativa 65

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

červenec 2013

V areálu nádraží Praha – Bubny, odkud odjížděly hromadné transporty do Terezína a Lodže, proběhla 11. června 2013 vernisáž výstavy Kadiš

(Reportáž z vernisáže na str. 4-6)

Foto: Matěj Stránský

Terezínská tryzna 2013

V neděli 19. května se od 10 hodin uskutečnila na terezínském Národním hřbitově u Malé pevnosti tradiční vzpomínková tryzna k poctě obětí nacistické perzekuce. Za Terezínskou iniciativu položily květiny Dagmar Lieblová a Michaela Vidláková. Po státní hymně pronesl svůj projev předseda ČSBS Jaroslav Vodička a prezident republiky Miloš Zeman. Některá jejich slova uvádíme dále.

Předseda Českého svazu bojovníků za svobodu Jaroslav Vodička se ve svém proslovu kriticky vyjádřil zejména o těch, kteří označují poválečný odsun Němců z pohraničí za nespravedlivý a podle něj tak hrubě zkreslují dějinné události:

„Odmítáme pokusy s historií manipulovat, prepisovat ji a zamlčovat,“ řekl. „Zlo staré více než 60 let si musíme připomínat, aby se už nemohlo opakovat. Jsme tím rovněž povinováni všem mrtvým i přeživším z Terezína,“ upozornil Vodička, který v dubnu kritizoval premiéra Petra Nečase za to, že se při své únorové návštěvě Bavorska omluvil za odsun Němců na konci války.

„Nebudme jako ovce“, nabádal Miloš Zeman: „Uvědomme si, že není možné nechat se ohlupovat jakoukoli manipulací,“ varoval prezident před uvěřením Potěmkinovým vesnicím, kterými totalitní ideologie zakryly skutečnost.

„Vzpomínáme na utrpení, ale neměli bychom zapomenout ani příčiny, které k tomuto utrpení vedly. Byla to především zruďná totalitní ideologie, založená na přesvědčení nadřazenosti, ať už národa, rasy nebo třídy, nad jinými. Ale byly i příčiny jiné a na to často zapomínáme. Jednou z nich bylo něco, co bych nazval dezinformační clonou totalitní propagandy, která

vedla k odevzdanosti obětí a lhostejnosti přihlížejících. Chtěl bych připomenout, že stejně tak ve 30. letech minulého století do Stalinova Ruska přijížděli špičkoví západoevropští intelektuálové a snad každý z nich se vracel oslněn tamní Potěmkinovou vesnicí,“ zmínil prezident Miloš Zeman totalitní diktatury nacistického Německa i stalinského Ruska.

„Uvědomme si tedy, že není možné nechat se ohlupovat jakoukoli manipulací. Vzdáme-li se práva na informace, na srovnání těchto informací z různých zdrojů a necháme-li sebou manipulovat, pak se opravdu budeme chovat jako ovce. A právě

proto bych rád připomněl krásné heslo, které si dali do vínku mužové a ženy Státu Izrael: Již nikdy jako ovce.“

Tryzny se letos zúčastnila mimo jiné i předsedkyně Poslanecké sněmovny Miroslava Němcová, místopředsedkyně vlády Karolína Peake, předseda Ústav-

ního soudu Pavel Rychetský, ministr obrany Vlastimil Pícek a další představitelé státu, velvyslanci a zástupci řady organizací. Pietnímu aktu přihlížely stovky lidí z řad veřejnosti.

Křesťanská modlitba z úst probošta svatoštěpánské kapituly v Litoměřicích Jiřího Hladíka a židovská modlitba, přednesená hebrejsky a česky vrchním pražským a zemským rabínem Karolem E. Sidonem, a část Verdiho Requiem v podání Děčínského pěveckého sboru uzavřely slavnostní pietní shromáždění, které pořádaly Ústřední výbor Českého svazu bojovníků za svobodu a Památník Terezín. Spolupořádajícími byly Ústecký kraj, město Terezín, Federace Židovských obcí v ČR a Terezínská iniciativa.

*Foto: Radim Nytl,
Památník Terezín*

Vernisáž výstavy Kadiš

Dagmar Lieblová, foto Matěj Stránský

Po týdenním odkladu kvůli povodním se za krásného slunečného odpoledne shromáždilo u velkého panelu před Parkhotelem na sto lidí. Po úvodních slovech Pavla Štingla přednesla Eva Holubová několik vzpomínek těch, kdo z těchto míst odcházeli do transportu, a pak jsme se všichni vydali Veletřní ulicí značenou poutači na sloupech veřejného osvětlení k poněkud zastrčenému nádraží Praha - Bubny. Tam se pak přidávali další a další, hlavně mladí lidé. V menší místnosti se všichni mohli seznámit s projektem Památníku šoa. O tom se psalo i na stránkách novin, které byly k dispozici u vchodu a jejichž první stránkou byla kopie Českého slova ze 4. června 1941 s několika antisemitskými články. Působivá byla někdejší nádražní hala - setmělý prostor s desítkami osvětlených fotografií těch, kteří tudy kdysi procházeli a odjížděli vstříc temné budoucnosti. V malém výklenku haly

to připomínala projekce jedoucího vlaku mizícího v černém tunelu. K nástupišti směřovaly světelné stopy bot, náladu pak zvukově podmalovávali dva umělci na velice netradičních nástrojích, miskách, hrncích, střepech aj.

Na peroně se pak konalo vlastní zahájení výstavy několikrát přerušené projíždějícími vlaky i hlášením nádražního rozhlasu, což svým způsobem dokreslovalo celou atmosféru. Po několika úvodních slovech požádal Pavel Štingl pana rabína Karola Sidona, aby vysvětlil, co znamená Kadiš, a ten to učinil velice přístupným, působivým, až dojemným způsobem.

Po krátkém projevu Jaroslava Róny o tom, že umělecká díla, jako je socha Kadiš, dovedou navodit atmosféru jinak nesdělitelnou, vzpomínala Mája Dohnalová na tato místa, ze kterých ve svých třinácti letech odjížděla jedním z prvních transportů v říjnu 1941 do Lodže.

Pavel Štingl a Karol Sidon s modelem sochy Kadiš

Potom ještě přečetla Táňa Fischerová vzpomínku dnes pětadevadesátileté jeptišky Agape Gesbaur, žijící v Německu, na to, jak v Holešovicích nezúčastněně sledovala skupinu židů odcházejících do transportu a jak si uvědomila o čtyři roky později, když šla s dalšími Němci stejnou cestou do odsunu, že jsou vinni, a že se jim tedy tak děje po právu. *(Celý text zveřejňujeme dále - pozn. redakce.)*

Program vernisáže byl bohatý, trochu zvláštní se mi zdálo, že Aleš Veselý, autor ohromného a ohromujícího díla Kadiš, jež se stalo symbolem výstavy a snad i budoucího Památníku, zůstal jen skromně nenápadný mezi účastníky.

Táňa Fischerová přečetla vzpomínku pětadevadesátileté jeptišky M. Agape Gesbaur

Nechala jsem je v nouzi . . .

ze vzpomínek řádové sestry M. Agape Gesbaur

Jednou, jedenkrát, jsem viděla na Strossmayerově náměstí před Veletržním palácem hlouček dohromady sehnanych vojáků vedených lidí. Šli středem ulice, chodci, my jsme byli příkře vyzváni jít dál a neoslovovat je. Tehdy mnou trhlo: „To jsou Židé, kteří budou deportováni.“ Musel to být rok 1941 nebo 42. Nevěděli jsme tehdy, co se s nimi stane - i když nám to pozdější výklad historie nevěří. Ale jak tady šli, ubozí a sehnutí! A co jsem cítila, co jsem si myslela? Tehdy jsem už přece věděla, že to, co se 1938/39 vydávalo za německé, vůbec nebylo to německé, co jsme očekávali, v co jsme doufali. Byly tady přece už pochyby, také konsekvence, hledání něčeho jiného, platného. Přesto. To, abych opustila chodník a přidala se k nim, to se nestalo. Abych učinila jejich osud svým, ne. Že se děje bezpráví, o tom vypovídala ta nespravedlivá situace: jak byli nesvobodní, jak svobodná já. Proč jsem se proti tomuto bezpráví nebránila? Proč žádný příklon, žádné viditelné gesto k tomu hloučku na ulici?! Ještě cítím tu stísněnost. Proč žádná upřímnost, postavit se tomu? A když už ne v té aktuální situaci, pak minimálně potom, ve vzpouře, obraně? - Nechala jsem je v nouzi, protože jsem k nim nešla. - (Dnes, v lednu 2007, čtu u Patricka Rotha v Corpus Christi na str. 9 téměř tu samou výčitku: „Že jsem ze strachu, sám být uvězněn,

nebyl dost odvážný jít ven, Tobě, když jsi byl mrtvý, ze Dřeva prokletých pomoci, Tebe nést do hrobu. Ne, ze strachu, Tebe vidět umírat, strach, s Tebou z chybějící odvahy neumřít, nemoci za Tebou zamířit, zůstal daleko.“ Suhrkamp, Taschenbuch 1999.)

Dnes, 9. května, byla řada na nás. My jsme byli vyhnáni na ulici, s velkým komandem a velkým křikem. (Také to patří k podobným akcím, ještě často se to opakovalo.) V řadách, jako při procesích, šli jsme v šíři ulice. Bylo řečeno: K Strossmayerovu náměstí! - Tam se potom staly horší věci. - Předpokládám, že mnozí nyní sehnání dohromady byli

Věra Štinglová s pravnukem Matyášem, Michaela Vidláková a Dagmar Lieblová

Aleš Veselý, Leoš Válka a Pavel Štingl

nejdřív vytaženi ze svých domů, pokud už ne z bytů, tak alespoň z jejich sklepů, nebyli ještě tak zničení takovou nocí jako tou na barikádě a teď byli všichni, všichni hnáni dohromady, hodiny, od rána po celý den. Slunce svítlo,

žhnulo. Ale to bylo určitě ještě štěstí. - V určitém příšli a malovali vápnem velkými štětci, které se používají na malování zdí, velký hákový kříž na záda. Každému a každé. Tehdy jsem myslela na hlouček před Veletřním palácem a sklonila jsem se, ve vědomí, že se nám to děje po právu, že jsme vinní. Od té doby to byl a zůstal můj postoj - věřím tomu dodnes.

* * *

Strossmayerovo náměstí je nejen dopravní uzel Holleschowitz, je to také náměstí před kostelem. Všichni Němci, kteří přicházeli z rozdílných stran, proudili na toto náměstí, stanuli nyní tváří v tvář kostelu. Schody vedly nahoru k prostoru přede dveřmi. Tam stáli různí organizátoři divadla, zodpovědní z Národního výboru. Tam stál také farář.

Převzato z tiskového materiálu, vydaného Památkem ŠOA Praha, o.p.s.

Gratulace k devadesátinám

*Eva Štichová,
foto Michal Stránský*

29. července 2013 oslaví jeden z našich podivuhodně čínorodých členů, Luděk Eliáš, své devadesáté narozeniny. Díky tomu, že je herec, nejen divadelní, ale také „neviditelný“ rozhlasový, a rozhlas se teď devadesátému jubileu věnuje velice intenzivně, dověděli jsme se o této paralelní události z časopisu Rozhlas. Milan Švihálek v něm na dvou stranách píše o pozoruhodném osudu i uměleckém působení této osobnosti dosti podrobně a my se tedy omezíme jen na zopakování nejdůležitějších faktů spojujících Luděka Eliáše s naší Tereziňskou iniciativou.

Jako mladík prožil Terezín, Osvětim a další koncentrák i pochod smrti. Návrat do poválečného života ho odměnil dvěma láskami, jež našel už v Terezíně. K Evě Langerové, která se stala jeho ženou, a k divadlu.

Jeho herecký talent se plně rozvinul v ostravském Divadle Petra Bezruče, kde nejdéle působil. Známe ho ale i z různých

vystoupení v rozhlase a televize a také z projevů, článků i rozhovorů v našem okruhu.

Díky Švihálkovu článku jsme se dozvěděli, že náš oslavenec byl v listopadu 2012 oceněn při příležitosti Dne lidských práv prestižní cenou, udělo-

vanou za aktivní účast v boji proti bezpráví.

Nám nezbyvá než vyslovit naše potěšení, že máme v našem sdružení tak vzácného i milého člena a vyjádřit mu naše upřímné a srdečné blahopřání.

Šumné stopy Davida Vávry v Izraeli

Eva Štichová

Obavy z nacistické perzekuce vedly mnohé ohrožené Židy pryč ze středoevropského prostoru do bezpečnějších oblastí. Mezi těmi, kteří našli útočiště v *Zaslíbené zemi*, tehdejší Palestině, byli mnozí renomovaní vědci, umělci a rovněž architekti. Najdeme tu absolventy Bauhausu i architektky, vyškolené v bývalé ČSR, mezi nimi Paula Engelmanna z Olomouce, Kurta (Jehudu) Ungera z Falknova (nyní Sokolova), oba žáci slavného Adolfa Loose, Ludwiga Wittgensteina z Ostravy i další bývalé občany ČSR Wachsbergera a Alfreda Neumanna, rovněž poučeného Loosem. Zatímco jejich rodiny se staly obětmi holocaustu doma, oni našli nejen záchranu životů, ale i uplatnění svých schopností a umu v nové vlasti.

První realizace staveb přátel Engelmanna a Ungera se objevily r. 1937 v Haifě a poté v Tel Avivu. Paul Engelmann přispěl také spolu s přítelem Wachsbergerem z Ostravy a Abim Glaserem k povznesení bytové kultury v Izraeli.

Čtrnáct dní v Sankt Marienthalu

Anna Lorencová

Velkorysá křesťanská organizace Maximilian-Kolbe-Werk si už před lety uvědomila, že bezpráví, jehož se nacisté za druhé světové války dopustili nejen na židech, ale i na četných dalších skupinách lidí, již nelze napravit. Proto se rozhodla, že alespoň těm, kteří násilí přežili, pomůže zlepšit a zpříjemnit jejich současný život. Že tuto práci provádějí velice důsledně, poznali již i mnozí z nás.

Tentokrát pozvala tato organizace šest bývalých českých vězňů na čtrnáctidenní pobyt v prostoru velkolepého cisterciáckého kláštera připomínajícího katedrálu, v němž však v současnosti přebývá jen patnáct jeptišek. Hned druhý den po příjezdu jsme měli možnost se s nimi sejit a pohovořit o všem, co nás vzájemně zajímalo. Jeptišky např. vysvětlovaly, proč se rozhodly vstoupit do kláštera, hovořily o práci, kterou tam konají, o stejnokrojích, ve kterých chodí oblečeny, i o tom, že z kláštera vycházejí jen velmi zřídka. My jsme je naopak informovali o našich všedních činnostech, zájmových či profesních.

A přestože těch čtrnáct dnů - stejně jako v Čechách - nepřetržitě přšelo, celý náš pobyt byl příjemný a poučný, v jistém smyslu i pracovní.

Navštívili jsme pět gymnaziálních tříd, většinou 9. a 10. ročníků, i několik dalších skupin mládeže, s nimiž jsme

Vybudovali společně středisko pro zkrášlování interiérů. Jejich práce se stala vzorem funkcionalistické architektury. Pouze Alfred Neumann neunikl internaci v Terezíně, vrátil se po válce do Brna, ale v r. 1948 volí emigraci do Izraele. Zde se věnoval budování nových domovů pro přistěhovalce, projektoval mošavy, učil a 16 let byl děkanem technické univerzity v Haifě. V r. 1965 však opouští školu a Izrael, odchází do Kanady, kde 1968 umírá. V Izraeli po něm zůstává úctyhodné dílo. Jedním z realizátorů jeho staveb je stavitel tělocvičen v mnoha místech Izraele, Petr Erben, kterého spolu s manželkou Evou Erbenovou, roz. Levitovou, rovněž českou rodačkou, nám dobře známou, Vávra v Aškelonu navštívil. Vávra nás také zavedl do terezínského památníku v Givat Chaim Ichud. Muzeum Terezína v pavilonu, který evokuje terezínské bašty, vystavuje fotografie a jiné vzpomínky, připomínající osud 29 tisíc českých židů, kteří nepřežili Terezín a dalších, kteří jím prošli a smrt našli v dalších koncentracích. S Ruth Bondy, která se také zasloužila o to, aby Terezínské ghetto bylo zahrnuto do historie Židů zde v Izraeli, hovořil Vávra ve svém pořadu o českých stopách v Izraeli, u ní doma - v Izraeli. Zajímavý příspěvek k poučení diváků ČT nejen o stopách českých architektů v cizině.

vedli velmi otevřené rozhovory. Studenti a ostatní mládež byli vesměs velmi dobře informováni o německé minulosti, ale s živými svědky se zřejmě dosud nesetkali.

Druhý den pobytu nás pozval zástupce primátorky města Zhořelce (Görlitz), jenž nás obeznámil s vývojem válkou zničeného města, jeho postupnou obnovou i s přípravou dalších velkolepých projektů rozvoje města i celé oblasti.

Navzdory dešti jsme chodili do přírody, s obavami pozorovali vzestup řeky Nisy, která nám tekla pod okny a je dělicí čarou mezi Německem a Polskem. Pro oba břehy byla velmi nebezpečná.

Setkali jsme se i s poučnou přírodovědeckou zkušeností. Na střeše jednoho z domů klášterního areálu bylo čapí hnízdo s pečlivě organizovanou dělbou práce. Čáp létal po širokém okolí a přinášel v zobáku potravu, kterou pak předával do zobáku čápace, jež ji podobným způsobem předávala svým mláďatům. Všechno se dalo výborně pozorovat, neboť na střeše u hnízda byla umístěna kamera a celé dění bylo možno sledovat na obrazovce v místnosti pod kamerou.

Naši hostitelé nás několikrát odvezli do Zhořelce, kde nás překvapila vzorná čistota města s vkusně barevnými (a nepočmáranými) domy. Před vytrvalým deštěm jsme se s radostí ukrývali v obchodech a - jak jinak - nakupovali.

Při představě zničeného města nelze neocenit velkolepý poválečný vývoj celé této oblasti a doufat a věřit v trvalou proměnu Německa.

Pochod dobré vůle před Maiselovou synagogou

Pochod dobré vůle

Michaela Vidláková, foto Benjamín Železník

Jako již v předchozích letech, i letos svolal ICEJ (International Christian Embassy Jerusalem) na 21. dubna společný Pochod dobré vůle Prahou a veřejné shromáždění s kulturním pořadem pod názvem *Všichni jsme lidé*. Je dobře, že vždy se najde dost lidí, kteří na toto svolání slyší a při-

jdou na Kafkovo náměstí. Pochod odstartují zvučné tóny šófaru a pak už vlají ulicemi bývalého pražského ghetta za transparentem ICEJ izraelské vlajky a znějí hebrejské písně, předzpěvované zvučným hlasem kantora Michala Foršta.

Průvod, s krátkou zastávkou na Palachově náměstí pro zamyšlení, které přednesl člen výboru ICEJ Radek Hejret, pokračoval dál přes most. Na rozdíl od minulých let se kulturní pořad musel konat v parčíku na Klárově, protože stavební činnost zablokovala obvyklou Valdštejnskou zahradu. Ale možná to bylo i dobře: lidé vystupující z tramvají na

Na náměstí J. Palacha

Jan Potměšil a Michal Foršt

Klárově se na chvíli zastavili, někteří se zaposlouchali, pořad je zaujal, nebo alespoň vzali na vědomí, že se tu něco děje, zatímco do Valdštejnské zahrady přicházeli jen ti, kteří o programu již věděli.

A je to neuvěřitelné: po dnech zachmuřené oblohy a deštivého chladného počasí dokázal ICEJ zajistit nejen tribunu, ozvučení a židle, ale opět, jako ve většině předchozích let, vyprosil i teplé sluníčko, které lákalo k posezení na trávniku.

Kulturní program s podtitulem **Kulturou proti antisemitismu** opět nezklamal. Zazněl zvučný zpěv modlitby v podání Michala Foršta, český text přednesl věrný účastník akce, herec Jan Potměšil, projevy věnované zejména současnému neutěšenému stavu demokracie a tolerance mezi národy a o potřebě se tomu postavit, pronesli Přemysl Sobotka, místopředseda Senátu, pražský primátor Bohuslav Svoboda, Jaakov Levy, izraelský velvyslanec. Zazněla i slo-

va W. Boehlera z Nadace K. Adenauera a předsedy ICEJ v ČR Mojžíra Kalluse.

Hlavní část programu patřila rodině Helgy Weissové - Hoškové a jejím potomkům - synovi Jiřímu Hoškovi i vnučce Dominice Hoškové a nádherné hudbě jejich dvou violoncell a poté komponovanému pořadu Lenky Sedláčkové z *Deníku Helgy Weissové*, který za současného promítání Helžiných kreseb z Terezína zobrazil její život v Terezíně a v dalších koncentračních táborech. V tomto pořadu neuvěřitelným způsobem ztvárnila dívčí postavu Kristýnka Kriebelová ze 7. třídy ZŠ a MŠ Ostrčilova z Ostravy. Věrohodnost, s níž zaznívaly z jejích úst Helžiny vzpomínky, mnoha lidem vehnala slzy do očí.

Ale aby program nekončil slzami, rozezvučel se Klárov na závěr halasnou hudbou izraelských muzikantů - jazzmanů Nitaie Herskovitse a Yageva Glusmana.

Petr Plaňanský (vlevo) a Radek Hejret, lektori ICEJ, na letošním sněmu TI

Diskusní příspěvek, který na sněmu TI přednesli lektori ICEJ a přáli si ho celý zveřejnit v našem časopise

Milé dámy a vážení pánové, jak jistě víte, lektori Mezinárodního křesťanského velvyslanectví Jeruzalém již šestým rokem navštěvují základní a střední školy s přednáškami na téma Antisemitismus a holocaust. Za těch uplynulých více než pět let se nám společně podařilo oslovit přes 70 000 žáků ve věku 13-20 let.

Proč zdůrazňuji slovo společně - protože jste to vy, žijící svědkové hrůz holocaustu, kteří nás často do škol doprovázíte. A že setkání s vámi je pro mladou generaci to nejcennější, dokumentují zpětné reakce žáků, ze kterých si dovolíme citovat:

- *Neumím si představit, že bych to prožila. Musí to být těžké vyprávět to po školách, co prožila. Já si myslím, že je to dobré povídat o tom ostatním, alespoň si ti lidé uvědomí, že mají štěstí žít v těchto letech, kdy se nic podobného neprovádí.*
- *Takovéto besedy by na školách měly probíhat častěji. Pamětník, který zažil to, co zažil, vypráví citlivě a umí to vše vyložit lépe než učitel.*
- *Po tom, co zažila, ještě dokáže vyprávět i o kladných momentech dětství. Vyzáruje z ní silná osobnost.*
- *Dozvěděl jsem se spoustu věcí k poučení, např., že život v Terezíně byl krutý a žilo se tam ze dne na den. Je to poučení pro lidi, aby se to znovu nestalo.*
- *Po této besedě jsem neuměla mlčet, trochu mne mrzelo, že jsme se tomu v některých hodinách nevěnovali. Vyprávěla jsem o tom i mamce.*
- *Myslím si, že tyto besedy jsou velmi zajímavé, obzvlášť, když u nich ještě vypráví člověk, který vše sám zažil. Řekla bych, že snad většinu lidí konečně došlo, že mohou být rádi za to, co mají.*
- *Kdyby byla možnost, stoprocentně bych šla na takovouto besedu znovu! Bylo to smutné, ale poučné. Doufám, že se besedy ještě s podobným přednesem dočkám.*
- *Vyprávění té paní, co přežila válku, mne dost zarazilo. Když se o těch hrůzách učíme v dějepisu nebo koukáme na dokumenty, člověka to děsí. Ale vyprávění někoho, kdo to zažil, je o dost hroživější. Mám k té paní velký respekt a obdivuji ji za to, co vydržela, a že jí pak nevadí nám o tom vyprávět. Prostě má můj respekt.*
- *Ta paní má můj veliký obdiv, zažít to, žít s tím a ještě o tom vyprávět! Ta paní je neobyčejná, nebojím se napsat, že i výjimečná. Ta beseda se mi moc líbila!*

Měl jsem tu čest stejně jako moji další kolegové doprovázet několik pamětníků při besedách na školách. Na našich společných cestách vznikalo osobní přátelství - tedy to nejcennější koření lidského života. Děkuji, že jste nás přizvali do svých příběhů, že jste nám otevřeli své rodiny. Když nám to dovolíte, budeme těmi, kdo vaše příběhy ponese dál.

Rekvie m vzdoru - aneb Verdiho Requiem v Terezíně

Michaela Vidláková, foto Michal Stránský

Nacisté se posmívali, že Židé tu zpívají sami sobě requiem - modlitbu za mrtvé. Ale Rafael Schächter svůj záměr zdůvodňoval jinak, proč Židé budou zpívat v Terezíně právě requiem, součást katolické liturgie - **„Zapíváme nacistům to, co jim nemůžeme říci.“**

„Až Soudce bude zasedat, zbude-li něco bez pomsty?“ zpívali. A také „Vysvobod' mne, Pane...“ Což může být něco výmluvnější, než když v krásných harmoniích Verdiho hudby zněla tato slova vroucně, procítěně, ale také hrdě a s vědomím lidské důstojnosti? Sami účinkující, těch málo, co přežilo, říkají, jak je tento zpěv povznášel, aspoň na chvíli osvobozoval od terezínské reality a obav z neznámé budoucnosti. Jak jim Rafi říkal: „Když zabijí duši, tělo následuje.“ Šestnáct-

krát zaznělo Verdiho Requiem v Terezíně v provedení 150 členného sboru s doprovodem jediného klavíru pod taktovkou Rafaela Schächtera, než za nimi zaklaply dveře vagonů, aby je odvezly do Osvětimi na smrt.

Murry Sidlin pochopil toto silné poselství a zkomponoval je do dramatického koncertu, v němž se s Verdiho hudbou prolíná svědectví několika účastníků a pamětníků tehdejšího sboru. Na velkoplošné projekci vidíme a slyšíme Edu Krásu - terezínského kuchaře, Mariánku May, dceru známého malíře Zadikoffa (sama pamatuji na terezínským poměrům vtipně přizpůsobenou hrací desku pro hru *Monopoly*), a Evu Bočkovou, z jejichž slov vyzáruje krásná vzpomínka na terezínského dirigenta, který měsíc před osvobozením zahynul na pochodu

smrti ve věku 39 let. Umělec, který uměl strhnout stovky lidí...!

Ostatně mnozí z nás zažili Sidlinovu adaptaci v terezínské jízdárně a dodnes mi naskočí husí kůže, když si na to vzpomenu. Nejen na požitek z hudby a zpěvu, ale na hluboké dojetí, které zavládlo, když za tichého doprovodu melodie Kadiš hudebníci vzali své nástroje a středem mezi mlčky stojícím publikem odcházeli. Jako do transportu...

Na 6. červen 2013 bylo ohlášeno provedení tohoto Vzdorného requiem, jak to Murry Sidlin nazval, v místě nejprestižnějším - v katedrále sv. Víta v Praze. Koncert se konal také pod nejprestižnější záštitou: prezidenta ČR Miloše Zemana, kardinála Dominika Duky, velvyslance Izraele Jaakova Levyho a velvyslance USA Normana

Eisena. Zájem byl veliký, vstup volný, ale pouze s pozvánkou na jméno, ty dostali také zájemci z řad Terežínské iniciativy a PŽO. Reprezentativní hudebníci a zpěváci: hrál Symfonický orchestr hl. m. Prahy, zpíval Pražský filharmonický sbor a Kühnův smíšený sbor. Rafaelu Schächterovi propůjčil svůj hlas Ondřej Kavan. Sólisté byli někteří z Čech, někteří z USA a samozřejmě dirigentem a duší celého koncertu byl Murry Sidlin. Nic lepšího si posluchač nemohl přát. A bezpochyby to byl krásný koncert. Prostředí katedrál mu dodávalo vážnosti, velebnosti. Sluneční světlo zprvu prosvítalo barevnými mozaikami oken a postupně tmavlo, jak se blížil konec.

A přece... v Terežíně, v Jízdárně, to působilo silněji. Syrové prostředí, tak připomínající prožitky vězňů. Publikum vzhlížející vzhůru k hudbě. Závěrečný odchod hudebníků evokující nástup do transportu. I když sv. Vítem hudebníci také odcházeli na dvou stranách mezi mlčícím publikem, i když katedrálou (!) zaznívaly také tóny Kadiše - ale kdo z nich znal melodii Kadiše? Bohužel, právě to zakončení nějak zaniklo. Nevyznělo s takovou silou - a jsem přesvědčena, že mnozí z publika, kromě nás, pamětníků, tuto symboliku snad ani nepochopili. Ostatně - tak autentické to mohlo být jen v Terežíně.

To se jinde nedá...

Zmizelí sousedé mají pokračování

Eva Štichová

23. dubna t.r. se v Lidových novinách objevil rozhovor s Martou Vančurovou, protagonistkou projektu „Zmizelí sousedé“, rozhovor, který jsem před lety chtěla uskutečnit pro náš časopis a ke kterému tehdy z nějakého, dnes už pro mne nejasného, důvodu nedošlo. A tak bych ho teď chtěla reprodukovat aspoň ve 3. osobě.

Marta Vančurová tehdy, v devadesátých letech, pracovala ve Vzdělávacím a kulturním centru při Židovském muzeu v Praze. Učitelé našich škol tenkrát chtěli seznamovat své žáky s minulostí, dosud nedostatečně objasňovanou, ale tápali, nevěděli jakou

formu zvolit. A tu přišla Marta Vančurová, pedagožka s židovskými rodinnými kořeny a poučená zkušenostmi z multikulturní výchovy z USA. Předložila školám návrh, který by vedl děti k hledání stop po dětech, které kdysi zmizely z jejich škol, po sousedech, kteří museli opustit své domovy v jejich okolí, po památkách a dokumentech po nich. Projekt se ujal, děti hledaly v archivech, hovořily s pamětníky, shromáždily množství materiálů. Jejich zpracováním vznikly památníčky, filmy, putovní výstavy, které seznamovaly veřejnost s tím, co se stalo. Zájem se rozšířil, školy našly metodu, jak učit o holocaustu. Dodnes vyu-

žíváme jejich motivaci a jezdíme za nimi vyprávět, jak to bylo.

Ani teď Marta Vančurová zřejmě nezahálí a poté, co její výstava o zmizelých sousedech objela četné země a samotných přeživších holocaust ubývá, navázala na tento program a rozvíjí jej dál. Jak jsem se v uvedeném rozhovoru dočetla, školáci nyní v rámci projektu „Stopy totality“ pátrají po svědcích totality. Tak získávají poznatky o historii, o místě, v němž žijí, posilují vědomí o své identitě i odolnost proti předsudkům a případné šikaně.

Marta Vančurová se dočkala mnoha ocenění a zasluží si i naši vděčnost.

Byla tam sběrna surovin...

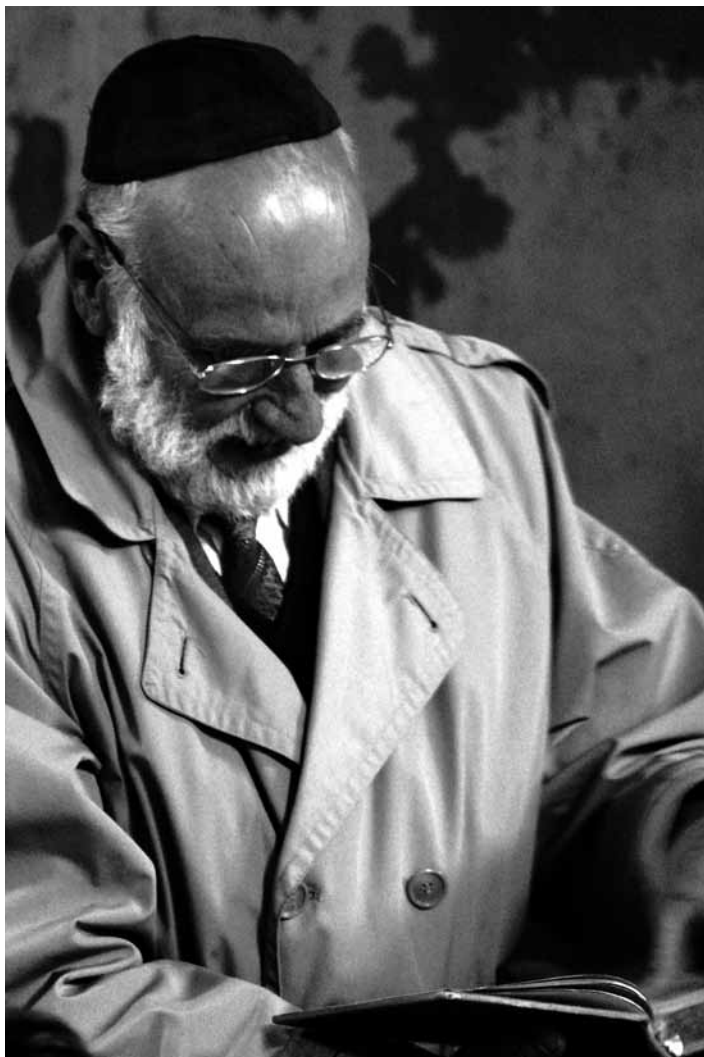
Michaela Vidláková,

foto Radek Hejret a Tomáš Trávníček

Neveklovská synagoga vypadá dnes zchátrale. Synagoga kdysi vzkvétající židovské obce, postavená v době, kdy Židé tvořili 10 % neveklovských obyvatel, synagoga, v níž se scházeli věřící i z okolních malých vesniček, je dnes otlučená, zpusťovaná. Není divu. Poté, co v prosinci 1942 odešli poslední Židé do transportu, z něhož se nikdo nevrátil, už není, kdo by do ní tedy chodil. Ovšem nejhorší rány utrpěla budova tím, že za minulého režimu byla využívána, spíše zneužívána, jako sklad Sběrných surovin. Aby tam mohla vjíždět nákladní auta, byl v obvodové zdi naprosto necitlivě proražen veliký otvor uzavíraný plechovými vraty. Oblouková okna deformována nebo zazděna. Galerie pro ženy zničena.

Takových zdevastovaných synagog vlastní židovské obce nespočet a není dost peněz na jejich opravu, aby je bylo možno důstojným způsobem využívat. Aby se ale zabránilo pokračujícímu poškození, dala Židovská obec opravit alespoň střechu.

Proč o tom píší? Takových případů je přece mnoho. Píší však o tom proto, že neveklovská Církev bratrská se pokou-

Otakar Süsler čte Kadiš

Církev bratrská
Neveklov

ICEJ

MEZINÁRODNÍ
ŽIDOVSKÉ
KOMUNITNÍ
ORGANIZACE

Tereziánská
iniciativa

Město
Neveklov

DEN PRO SYNAGOGU

v Neveklově 26. května

<p>PÍSNĚ SEFARSKÝCH ŽIDŮ ŽIDOVSKÉ SVÁTKY V PÍSNÍCH</p> <p><i>Účinkují:</i> Marie Kozáková-Hřebíčková, zpěv, housle, průvodní slovo Karel Melíšek, akordeon Tomáš Trávníček, místní pastor</p> <p><i>Místo a čas setkání:</i> synagoga v Neveklově 15.00-17.00 hodin, vstup volný</p>	<p>STRHUJÍCÍ ŽIVOTNÍ PŘÍBĚH HOLČÍČKY, KTERÁ PŘEŽILA HOLOCAUST</p> <p><i>Host:</i> RNDr. Michaela Laušerová-Vidláková divenka, co přežila ghetto Terezín Radek Hejret, lektor ICEJ a moderátor</p> <p><i>Místo a čas setkání:</i> synagoga v Neveklově 15.00-17.00 hodin, vstup volný</p>	<p>HISTORIE NEVEKLOVSKÉ SYNAGOGY A PIETNÍ VZPOMÍNKA NA OBĚTI ŠOA</p> <p><i>Host:</i> Otakar Süsler chlapec, kterého ukrývali dobří lidé Mgr. Michal Sejk, Ph.D., historik</p> <p><i>Místo a čas setkání:</i> synagoga v Neveklově 17.30-19.00 hodin, vstup volný</p>
---	---	---

v rámci Dne pro synagogu proběhne dobrovolná sbírka na opravu místní zchátralé synagogy

ší napomoci opravě synagogy tím, že pořádá různé akce, při nichž vybírá peníze na její opravu s přáním, aby zde vznikl důstojný kulturní stánek, věnovaný např. historii neveklovského okolí za 2. světové války. Jedna z akcí se konala v prosinci 2012 na památku 70. výročí transportu, další proběhla v neděli 26. května 2013. A právě o této akci se chci zmínit podrobněji.

Organizátoři počítali s tím, že koncem května bude teplo a že větší část akce proběhne na přílehlém travnatém dvorku. Jenže běda budoucí! Počasí bylo strašné. Zima, nějakých 10 stupňů. Děšť. Když jsme tam jeli, pomyslela jsem si, že sotva někdo přijde. V tomhle počasí bude každý sedět u teplých kamen a koukat na televizi. Ještě 10 minut před začátkem tam byli jen pořadatelé a účinkující. A najednou se začala syrově studená, nevlídná prostora synagogy plnit a za chvíli tam bylo přes 50 lidí.

Program zahájil a účel akce vysvětlil její organizátor, pastor místní Círky bratrské Tomáš Trávníček. Historik Mgr. Michal Sejk ve své přednášce popsal dějiny synagogy a židovského osídlení Neveklova s okolím, aby si lidé uvědomili, co zde bylo zničeno. Jako vzpomínka na povražděné byli pozváni dva pamětníci šoa, jeden, Otakar Süsler, jehož maminka se v Terezíně zachránila asi tím, že pracovala na „glimru“ (štěpení slídy), měl to štěstí, že jeho, 11letého kluka, hodní lidé u sebe ukryli. Sám to popsal lakonicky: „No, nesměl jsem za celou dobu vůbec ven, pořád v úkrytu. Ale dostal jsem najíst, měl jsem kde spát. Tak to nebylo zas tak zlé.“ Druhým pamětníkem jsem byla já.

Karel Melíšek a Marie Kozáková - Hřebíčková

Zahájila jsem své vyprávění promítáním fotografií čtyřleté holčičky, která byla vlastně odsouzena k smrti, a dotazem, zda si někdo myslí, že toto dítě spáchalo nějaký zločin, za nějž by si trest smrti zasloužilo. Pak jsem vyprávěla o životě dětí v Terezíně a také, čeho jsem byla s velikým štěstím ušetřena. Jednotlivé části programu byly proloženy velmi pěkným podáním hebrejských a sefardských písní, které zazpívala a a na housle doprovodila Marie Kozáková - Hřebíčková, na tahací harmoniku ji doprovázel Karel Melíšek. Opravdu to mělo ten správný „šmrnc“ židovských písní. O přestávce se podávalo občerstvení, které zčásti přivezl z domova Radek Hejret z ICEJ: chumus, tuňákový salát a další dobroty,

...„Zahájila jsem vyprávění promítáním fotografií čtyřleté holčičky“...

výborný štrůdl zase připravili v rodině Trávníčkově. Všem přišel vhod horký čaj nebo káva, abychom se trochu ohřáli. Byla tam totiž taková zima, že jsem roztála až doma ve sprše. Ale diváci, někteří i s dětmi, obdivuhodně vydrželi. Pozoruhodná byla i vybraná finanční částka, která byla předána Mataně s určením na opravné práce v této synagoze. Tak snad se toho během doby na její opravu najde i víc.

Nakonec se pan Süsser krásnou aškenázskou výslovností pomodlil Kadiš. Vysvětlil, že vlastně by se to měl modlit jen za přítomnosti minjanu, 10 židovských mužů - a tak jsem promítla fotografii skupiny židovských mužů, čekajících v Birkenau na selekci, a řekla, že tady jsou...

Vzpomínka na židovské děti - kamarádky v městečku Loštice

Vzpomínky paní Vlasty Seitlové z Loštic, narozené 27. 12. 1923, na židovské kamarádky, které žily v dětství pospolu, hrávaly si a prožívaly radostné mládí. Ve stáří byla paní Seitlová pověřena dělat průvodkyni v loštické synagoze. Vypráví o historii synagogy samotné, o židovské komunitě, která zde žila, pracovala a radovala se ze všeho, co přinášel samotný život. Vzpomíná s bolestným srdcem na dny, kdy židovská komunita v počtu 58 občanů různého stáří, pohlaví, včetně dětských kamarádek odcházela do transportu.

Při obnově a rekonstrukci synagogy si všichni spoluobčané uvědomují dobu, kdy židovská menšina byla zlikvidována za II. světové války, a synagoga je symbolem a památkou na všechny, kteří zahynuli, na věrné

kamarádky, které musely nosit žlutou šesticípou hvězdu na svých dětských šatech na viditelném místě a plnit všechny zákony, které byly vytvořeny Německou okupační správou.

Paní Seitlová je velmi ráda, že začala obnova - rekonstrukce loštické synagogy, která se provádí velmi důkladně, obnovují se fasády, upravují podlahy a vše se dává do původního stavu, včetně nátěrů a maleb.

Největší zásluhu na obnově synagogy mají starosta Loštic PhDr. Ctirad Lolek a Luděk Štipl, představitel sdružení „Respekt a Tolerance“, kteří zabezpečovali finance na obnovu od spoluobčanů a Federace židovských obcí v ČR. Pomáhaly také studentky z Prahy, řemeslníci a různí brigádníci ze škol z našeho regionu. Všem těmto

jmenovaným i bezejmenným pracovníkům za vynikající úsilí pro záchranu židovské památky patří úcta a poděkování.

Návštěvnost synagogy je hlavně z České republiky, ale také tu byli Němci, Poláci, Angličané, Izraelci, Maďaři a dokonce návštěvy z afrických států, z Keni, Ugandy. Závěrem paní Vlasta Seitlová děkuje všem, kteří se podíleli na finančních darech na obnovu synagogy.

Nechť židovská hvězda září na synagoze pro budoucí generace, aby nikdy nezažila genocidu, která byla v minulosti německými nacisty uplatňována za II. světové války.

**Zpracoval: Stanislav Poskočil
(redakčně zkráceno)**

STOPY ŽIDOVSKÉ PŘÍTOMNOSTI NA ÚZEMÍ DNEŠNÍ PRAHY 2

Vinohradská synagoga

Na návštěvě u rabína Sichera

*Svatba Iry a Věry Sudových,
Vinohradská synagoga,
30. léta*

Židovské muzeum v Praze společně s městskou částí Praha 2 iniciovalo projekt dokumentující historii židovské přítomnosti na Královských Vinohradech.

Snažíme se zachytit nejen fyzické stopy existence nejpčetnější židovské obce předválečného Československa, ale i příběhy rodin, jejichž skutečná identita či náboženská příslušnost již nebyla židovská, a přesto se na konci třicátých let minulého století staly obětí rasistických zákonů a následné genocidy.

Obracíme se proto na širokou veřejnost, včetně členů Terezínské Iniciativy a jejich potomků. Mnozí členové TI se již o své archivy podělili a umožnili jejich digitální okopírování - děkujeme! Možná jsou ale ještě tací, kdo o projektu neslyšeli, a mají ve svých rodinných archivech fotografie, dokumenty či artefakty relevantní pro dobu od vzniku Královských Vinohrad až do roku 1989.

První organizované židovské bohoslužby se na Vinohradech konaly na Roš Hašana - židovský Nový Rok - občanského roku 1882, a to v prostoru zajištěném jistým Šimonem Engelem z Roudnice. Roku 1890 vznikla samostatná židovská obec a zřídila si trvalou modlitebnu na Tylově náměstí v domě označeném čísly 11-12. Dosud nebyla nalezena žádná obrazová dokumentace této modlitebny, známé jako „Bethaus“. Během několika let obec získala půjčky umožňující výstavbu skutečné synagogy. Nejprve sloužila malá synagoga v budoucí Sázavské ulici, dokončená roku 1894, velký a výstavný templ se dvěma tisíci míst byl zprovozněn roku 1896. V únoru 1945 hlavní budova synagogy, užívaná jako sklad majetku deportovaných osob, vyhořela po zásahu spojeneckým bombardováním. Společně s postranními křídly byla odstřelena roku 1951. Existují svědectví, že si před odstřelem obyvatelé okolních domů odnášeli ze synagogy artefakty na památku. Pokud víte o někom, kdo takový či jiný kus židovské paměti Vinohrad vlastní, prosíme, dejte nám vědět.

Synagoga měla vůbec zvláštní osud. Pravděpodobně na konci roku 1939, po odjezdu posledního vinohradského rabína Dr. Sichera do Palestiny a vystěhování posledního kanto-

ra Šaje Suda do Ameriky, vznikl v jejich bývalých bytech v levém přístavku synagogy nouzový dětský útulek. Podle vzpomínek Edity Flusserové, jedné z ošetřovatelek, byli prvními klienty děti uprchlíků z Německa a ze zabraného českého pohraničí. Vedoucí útulku se stala Hanka Epsteinová, dnes téměř neznámá hrdinka sociální práce s dětmi za druhé světové války. Starší děti chodily na procházky po ploché střeše domu, neboť do parků či na jiná veřejně přístupná místa již coby židé chodit nemohly. Spisovatelka Ruth Bondy, která byla v útulku zaměstnána jako kuchařka, dodnes vzpomíná na neuvěřitelnou energii tělnaté a podsadité Epsteinové a na plně nasazení, se kterým se dětem věnovala. Bohužel zřejmě neexistuje jediná fotografie zachycující podobu této obdivuhodné ženy. Informace o útulku v Sázavské ulici jsou velmi vzácné, z jeho chovanců a chovatek zřejmě přežil jeden jediný chlapec. Pokud si někdo na Hanku Epsteinovou či na děti ze Sázavské vzpomíná, prosíme, podělte se s námi.

Neméně fascinující byl válečný osud staré vinohradské synagogy v pravém přístavku. Na krátkou dobu zde sídlila škola užité grafiky, vedená Peterem Kienem. Ani o ní neexistuje mnoho informací, o fotografiích ani nemluvě. Na Vinohradech působily mnohé židovské sociální instituce, od nadace slavného herce Gustava Loewe po školky, sirotčince a domovy mládeže. Za války zde existovaly ilegální školní kroužky, na Vinohradech se skrývali Jiří Weil i Vítězslav Lederer, na Vinohradech vyrůstal a žil slavný slávista a sportovní komentátor Josef Laufer, na Vinohradech žila Anna Pollertová, hrdinka odboje, která dala svůj dům plně k dispozici Petičnímu výboru Věrní zůstaneme. Příběhů, které by si zasloužily pozornost, je mnoho, dochovaných materiálů je však bohužel málo. O to je každý nový přírůstek cennější. Prosíme, pomozte nám s dokumentací historie židovské přítomnosti na Vinohradech.

*Martin Šmok, smok.martin@gmail.com
Židovské muzeum v Praze,
U Staré školy 141/1, 11001 Praha
holocaust@jewishmuseum.cz*

Nový web o aktivitách Přírodní školy

Zapojení mladé generace do příběhů jejich vrstevníků před 70 lety

Filip Mašek, student Přírodní školy

Co se můžeme naučit od našich již několik desítek let mrtvých vrstevníků? Jsme vůbec v nějakém ohledu stejní jako oni? Před 70 lety žilo mnoho chlapců a děvčat, kteří byli nuceni prožít svoje dětství a předčasně dospět za branami terezínského ghetta. Nikdy se ale nevzdali a dokázali udělat svůj život hodnotným. Mnozí říkají, že kdyby Petr Ginz spolu s dalšími nadanými lidmi přežil, stal by se uznávaným spisovatelem, malířem či pedagogem a svými myšlenkami by ovlivnil svět. Ale počkat - vždyť Petr, Hanuš a další se opravdu posmrtně stali tím, po čem celé léta svého dětství toužili! Petrovy obrázky jsou známé po celém světě, na základě jeho příběhu se točí filmy či pořádají výstavy. A ani jeho pedagogická dráha není zanedbatelná. I když se s dnešní generací nikdy nesetkal, dokáže prostřednictvím svých textů předávat dál své myšlenky a inspiraci k vlastní tvorbě. I Hanuš Hachenburg, nadaný mladý básník, se 69 let po své smrti dočkal vydání svých básní v knižní podobě a svou tvorbou nám dává určitou životní naději. Díky, kluci.

Terezínská štafeta, tak jsme pojmenovali náš projekt, má za cíl pokračovat v tom, v čem začali naši vrstevníci v Terezíně. Iniciativa vznikla v pražském gymnáziu Přírodní škola, které sám navštěvuji. Zprvu jsme se zabývali spíše sbíráním informací od pamětníků a z tehdejších časopisů, které jsme následně chtěli více zpopularizovat. Vznikl cyklus videozáznamů *Toulky Terezínem*, ve kterém vás pamětník provede bývalým ghettem, či básnická sbírka Hanuše Hachenburga *Hned vedle bílá barva mráčeků*, které nyní čeká druhé vydání. Ale to opravdové předávání štafety začalo až teprve před rokem, kdy se nám s pomocí mnoha lidí podařilo zorganizovat soutěž *Převzmete terezínskou štafetu*, do které se zapojily desítky mladých lidí z celé republiky. Dozvěděli se o tehdejší životě a inspirovali se tehdejší tvorbou, aby vytvořili svůj vlastní časopis, který reflektuje jejich život stejně tak jako *Vedem*, vydávaný za války v ghettu. Nyní ale už zase předávají štafetu oni, soutěžící. Nebo bych mohl napsat spíše my všichni, protože se svými aktivitami plnohodnotně zapojili do našeho projektu. Není to ale jen dnešní mladá generace, se kterou se nám tak dobře spolupracuje. Mezi velmi cenné přátelství řadím také vztah mezi „přeživšími kluky a holkami“, kteří se stali nejen našimi kolegy, ale odvážím si i říci i dobrými přáteli. Ti nám dodávají energii do dalších aktivit a tímto bych chtěl právě jim, pamětníkům, poděkovat za jejich podporu a životní příklad.

Abychom naše společné poselství mohli šířit dál a dál, vytvořili jsme internetové stránky, kde může každý najít vše o našich aktivitách. Všichni, kteří mají chuť se zapojit, pracují v „týmech“, neboli skupinkách několika kamarádů z dané oblasti. Každý „tým“ má na stránkách vlastní profil, kam může přidávat informace o svých činnostech. Namátkou mohu jmenovat rozhovor s pamětníci od týmu *Krčáci*,

dále také skvělá povídka inspirovaná životem Jiřího Brumla z Humpolce či perfektně zmapovaný život židovských obyvatel v Kutné Hoře dokonce od dvou týmů. Mnozí své znalosti předávají dál pomocí přednášek v mladších ročnících na svých školách. Web nyní slouží jako fórum pro návštěvníky všech generací, kde je možné se dozvědět nejrozsáhlejší informace z tématu o životě židovských obyvatel za 2. světové války.

V sekci *Aktuálně* se postupně řadí vše, co nám přijde zajímavé, od různých výstav či zajímavých filmů. Pokud byste i vy věděli o nějaké zajímavé události, nebojte se nám napsat na náš mail: info@terezinskastafeta.cz, stejně tak funguje naše poštovní adresa Gymnázium Přírodní škola, Strossmayerovo náměstí 990/4 170 00 Praha 7 - Holešovice. Budeme rádi za jakékoliv připomínky.

Po kliknutí na nadpis *Týmy* se dostanete na stránku vysvětlující princip všeho, co mohou skupinky dělat - od zhudebnování básní přes nacvičování divadel až po setkání s pamětníky.

Důležitou stránkou je *Jak se zapojit*, kde se i naprosto neznalý člověk dozví, jak může také on převzít štafetu a založit si s kamarády svůj tým. Nejjednodušší cestou je zapojení se do jednoduché soutěže, kterou jsme ku příležitosti spuštění stránek připravili. Jedná se o pracovní list s názvem *Jak by vypadal můj život za války*. Pomocí textů a fotografií se můžou převážně mladší studenti dozvědět něco o životě v Terezíně. Ti, kteří už tyto informace znají, se mohou zapojit tak, že zorganizují ve své škole vyučovací hodinu, při níž se list s žáky vyplní. Budeme rádi, když i vy, čtenáři Terezínské iniciativy, upozorníte na naše stránky (www.terezinskastafeta.cz) všechny ty, které by mohly naše společné aktivity zaujmout.

Projekt má podtitul *Cesta stále pokračuje* a já doufám, že osloví další a další mladé lidi. Navzdory tomu, že holocaust byl tragickou událostí, se našlo mnoho těch, kteří vzdorovali a žili svůj život, jak nejlépe dovedli. A to je výzva i pro každého z nás.

UKÁZKA Z LITERÁRNÍCH A VÝTVARNÝCH PRACÍ

Havran a přelet nad továrnou smrti...

Piotr Cielecki, 15 let, ZŠ a MŠ s polským vyučovacím jazykem, Karviná - Fryštát

Probudilo mě zahoukání píšťaly lokomotivy... Další várka ztracených duší... Když jsem vyletěl, oslepi- lo mě silné sluneční světlo, které vykreslovalo kontury budov a dávalo tomu nostalgickému cihlovému zabar- vení nějaké kouzlo... Strážní věže, které se tyčí nad pocukrovanými, námrazou se blýskajícími betonovými sloupy, snižují naději na útěk... Na nástupišti stála řada lidí... Děti si hrá- ly, postrkovaly se a házely po sobě sněhovými koulemi. Jejich dovádění ukončil jakýsi elegantně oblečený pán v kabátu a vojenském klobouku. Měl kostnaté tváře, oči tak modré jako krev vévodů, blondáté vlasy a drzý úsměv na tváři... Jednu ruku měl rozpaženou a začal mávat zápěstím buď směrem nahoru nebo směrem dolů... A podle toho pak strážce rozdělovaly lidi nebo jak je nazývali „Psy“... Ti, kterým ele- gán ukázal směrem dolů, šli doleva... byli to většinou děti, starší lidé, těhot- né ženy, lidé s postižením... Přiletěl jsem blíže... „Buď hodný, Eliore, ta- tínek se vrátí, neboj... neboj...“ říkal starší muž svému ani ne tříletému sy- novi... Pak mu ho vojáci vytrhli a zařa- dili do pochodů na levou stranu... „Bestie... Vy BESTIE. Vy Parcha...“ Samopalová pažba udeřila muže do hlavy... Zvedl se... Podíval se na mne jako na anděla smrti... a jako by pro- sil... prosil o ušetření svého syna... „Keine Gnade - žádné slitování,“ řekl drzý mladík ke klečícímu muži... Otec mu plivnul na botu... Důstojník vytáhl zbraň a bezcitně střelil...

Bylo slunečné jarní ráno. Plno zane- dbaných, otrhaných, podvyživených vězňů stálo na shromážděšti... Přiletěl jsem co nejbliže se to dalo. Opět ten mladík. Opět ten stejný výraz na tváři. „Cesta ven nevede. Každý, kdo se pokusí projevit sebemenší odpor, bude bez varování popraven!“ bezcitně hlá- sal mladík... „Naše zařízení překračuje normy na 156 % veliký to den pro III. Říše, tak i pro bílou Evropu,“ najednou jeho projev přerušilo zahučení sirény...

vypukla menší panika. Zanedlouho se z nebes snesly stíhače... jako andělé strážní, kteří rozjasnili oči tisícům věz- ňů. Vypukly boje. SSmani zbaběle stří- leli do davů vězňů. Z lesů se vyrojily stovky vojáků. Všude létaly letecké pumy, granáty, hluk z boje byl hlasitý, jako by se měla Země za chvíli rozpad- nout. Nakonec bouře utichla. Hromady těl ležely v krátech po explozích...

Nařikání zraněných, umírajících... Vojenští lékaři ošetřovali fronty vězňů. I když podvýživa vymazala z jejich tvá- ři veškeré emoce, v očích jim jiskřila naděje, štěstí, smutek. Letěl jsem dál nad obrovským komplexem.

Lidé se nikdy nepoučí ... vždy chti- vost a nenávisť pod záminkou lepšího světa působí jako kompletní genocida vlastního druhu.

*Pavla Trembošová: Smutné vzpomínky
17 let, Gymnázium Karviná*

ŠKOLNÍ MLÁDEŽE PO NÁVŠTĚVĚ TEREZÍNA

Paměť popela

Laura Sorgerová, 15 let, Gymnázium Matyáše Lercha, Brno - Žabovřesky

S emkla rty, pomalinku mrkla a nechala horkou slzu dopadnout na fotografii. Popotáhla a spustila po své snědé tváři několik dalších slz. Naposledy pohlédla na fotku dvou usmívajících se dívek a vzala do ruky zápalky. Proměnila snímek v popel. V popel, ve který byla proměněna i její starší sestra. Člověk by řekl, že hromádka popela není ničím víc než bezvýznamnou hromádkou drobných černých částecek. Řekl by, že stačí cokoli proměnit v popel a přestane to existovat. Není tomu však tak. Dívka spálila i druhou a třetí fotografii a čekala, že smutek začne ustupovat, že se promění v pouhý popel a odletí pryč. Jedno kam, jen daleko odsud. Doufala, že zapomene na bolest stejně tak, jako všichni zapomněli na její sestru. Když chtěla spálit poslední fotografii, zarazila se. „Já ale nechci, aby lidé zapomněli. Já nechci, aby ta bolest prostě jen odešla. Pokud nebude každý vědět, jak mi sebrali sestru, stane se to ještě nesčetněkrát. To nesmím dopustit,“ pomyslela si dívka. A i když už sama byla popelem, letěla dál a šuměla v listí stromů svůj příběh.

Roztřepanou rukou uchopil další předmět a přihodil jej na hromádku. Škrtl sirkou, ale kvůli nervozitě ji zlomil. Škrtl druhou, třetí a nakonec čtvrtou a zapálil všechno, co před chvílí sesbíral a snesl dohromady. Chtěl zničit všechno zlé a nedobré, co kdy provedl. „No co, oni stejně zapomenou. Lidé pořád jenom zapomínají. Nikdo si na to nevzpomene,“ řekl si. To si ale neuvědomoval, že po všem, co spálí, zůstane popel. Nic z toho, co udělal, nezničí úplně. Nikdy.

Málokdo si to uvědomuje. Vlastně nikdo. Létám světem sem a tam a pozoruji lidi opakovat své chyby. A když jde opravdu do tuhého, zabráním jim. Jsem popel. Člověk by řekl bezvýznamná hromádka drobných černých částecek. Ale oni netuší, kolik se v těch malých částecčkách, těch drobných zlomečích, skrývá. Netuší, že každé to drobné zrnko si pamatuje víc než celá naučná encyklopedie. Protože si pamatuje minulost, pamatuje si chyby a křivdy. Lidé se snaží zapomenout na to, co se jim nelíbí. Nechtějí si pamatovat ošklivé a nepříjemné věci. Nechtějí vnímat to špatné na svém okolí a na nich samotných. Chtějí si nechat své růžové brýle. Ale já jsem popel. Umím jim tyto brýle sundat a ukázat jim věci takové, jaké jsou. Lidé sice předstírají, že se nic nestalo. Promění to zlé v popel. Ale já tu jsem, pořád tu budu. A i když všichni zapomenete, pořád budu vyprávět nešťastné příběhy za hlasitého doprovodu hukotu řeky.

Kateřina Vojáčková: Bez názvu
17 let, Střední škola polygrafická, Olomouc

Beáta Žieziová a Lukáš Lečbych:
Kéž bychom už nikdy nemuseli odejít...
10 a 11 let, Základní škola praktická
a Základní škola speciální, Praha 5 - Lužiny

POCHOD ŽIVÝCH 2013

MARCH OF THE LIVING, pochod ze základního tábora Auschwitz I do Birkenau, se tradičně i v letošním roce konal 8. dubna na Jom ha-Šoa. Byl připomínkou povstání Židů ve varšavském ghettu, od kterého uplynulo již 70 let. Je také vzpomínkou na šest milionů zavražděných židovských dětí, mužů a žen německými nacisty ve 2. světové válce.

Pochod živých je opakem pochodů smrti, ve kterých koncem války hnali nacisté vězně z koncentračních táborů. Pochody smrti začaly v létě 1944 a trvaly až do posledních dnů války.

Letošního pochodu se zúčastnily tisíce mladých lidí z celého světa, hlavně z Izraele, spolu s několika přeživšími pamětníky. Z České a Slovenské republiky organizoval účast studentů ICEJ - Mezinárodní křesťanské velvyslanectví v Jeruzalémě.

Delegaci Moravskoslezského kraje vedl hejtman Miroslav Novák a několik členů MěV ČSBS, včetně dvou bývalých vězňů koncentračního tábora Auschwitz Luďka Eliáše a Michala Salomonoviče.

Ještě před samým začátkem „pochodu živých“ jsme položili u „stěny smrti“ věnec a byli jsme přijati náměstkem ředitele muzea, který nás informoval o jeho činnosti a záměrech. Pozoruhodná byla i statistika návštěvnosti. V roce 2012 navštívilo muzeum celkem 1 430 000 převážně mladých lidí. Z České republiky 48 100, ze Slovenska 42 100. Do Státního muzea Auschwitz - Birkenau jezdí nejvíce studentů z Moravskoslezského kraje.

Pak jsme již prošli základním táborem k bývalému bloku 16, v jehož prvním patře je umístěna česká expozice, kde zejména přítomní pamětníci - vězni tohoto tábora diskutovali s českými a německými studenty, pro které to byl zjevně traumatizující zážitek. Vyprávění pamětníků přímo v místech jejich prožitků mělo hluboký dopad na posluchače, kteří dosud slovo holocaust znali jen z výuky dějepisu.

S dobrým pocitem jsme si uvědomili význam našich vzdělávacích aktivit mezi mladou generací. V tom nekonečném zástupu mladých lidí kráčí i poučení následníci, kteří převezmou naši štafetu po nás. Uvědomili jsme si, že naše odcházející generace není nijak sama ve svém snažení a že v Moravskoslezském kraji si jeho vedení plně uvědomuje význam naší práce, kterou nejen chápe, ale podporuje ji.

Za to jim patří náš dík.

Michal Salomonovič, Ostrava

INFORMACE - VZKAZY - VÝZVY - PROSBY

Zájezd pro 2. a 3. generaci do Osvětimi

Předsednictvo Terezínské iniciativy pořádá v termínu 27. - 29. září 2013 zájezd pro 2. a 3. generaci do Osvětimi. Cestou z Ostravy do Osvětimi nás budou provázet pamětníci a přeživší p. Luděk Eliáš a p. Michal Salomonovič.

Závazné přihlášky pošlete nejpozději do 10. srpna na adresu TI, pí Marta Jodasová, Jáchymova 3, Praha 1. Případně telefonicky: 222 310 681 nebo e-mailem: terezinskainiciativa@cmail.cz.

Zároveň s přihláškou uhradte laskavě jako zálohu 1000 Kč za osobu na účet: 59433011/0100. Dvoulůžkový pokoj stojí se snídaní na dvě noci pro 2 osoby 2400,- Kč, jednolůžkový na 2 noci 1600,- Kč. Dopravu autobusem hradí Terezínská iniciativa.

Nezapomeňte se na cestu pojistit.

Počítáme s odjezdem z Prahy v pátek 27. září v poledních hodinách, přesný čas bude ještě upřesněn, s návratem počítáme v neděli 29. září ve večerních hodinách.

Vzpomínka na zahájení deportací

Ve středu 16. října vzpomeneme tradičně na zahájení hromadných deportací. Delegace předsednictva Terezínské iniciativy položí květiny u pamětní desky u pražského Parkhotelu a na Židovském hřbitově v Praze u pomníčku lodžských transportů.

Po položení květin se sejdeme v 15.00 hodin na chvíli společně vzpomínky v Domově sociální péče na Hagiboru v kavárně *Miriam* v jídelně, kde si pak všichni spolu popovídáme nad kávou, čajem a zákuskem.

Těšíme se i na Vaši účast!

Zákon o nápravě majetkových křivd na Podkarpatské Rusi

Kdo může podat žádost

- 1) Oprávněnou osobou je fyzická osoba, která:
  - a) byla státním občanem Československé republiky ke dni 29. června 1945 nebo toto občanství získala na základě souhlasu Ministerstva vnitra s opcí pro československé státní občanství podanou ve lhůtě do 1. března 1946
  - b) je občanem České republiky
  - c) zanechala v období od 5. listopadu 1938 do 18. března 1939 a po dobu do 23. května 1945 pozbyla na území Podkarpatské Rusi svůj nemovitý majetek a již se k němu do 29. června 1945 nemohla vrátit v souvislosti se smluvním postoupením tohoto území Sovětskému svazu.
- 2) Zemřela-li fyzická osoba splňující tyto podmínky (nebo byla-li prohlášena za mrtvou a byla v den smrti nebo v den prohlášení za mrtvou občanem Československa nebo České republiky), jsou dále oprávněnými osobami její manžel a děti, každý z nich stejným dílem, pokud jsou ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona občany České republiky.

Jak podat žádost

- 3) Nárok je nutné uplatnit u Ministerstva vnitra ČR písemnou žádostí, podanou nejpozději do 31. prosince 2013. Nárok je třeba uplatnit formou písemné žádosti s přílohami. V žádosti oprávněná osoba uvede vedle svých národností i údaje o nemovitosti, za kterou odškodnění žádá, a popis konkrétní události, která vedla k pozbytí nebo k zanechání a pozbytí nemovitosti na Podkarpatské Rusi. K žádosti oprávněná osoba přiloží:
  - a) listiny prokazující státní občanství podle § 3,
  - b) kopii platného občanského průkazu prokazující občanství České republiky,
  - c) popis nemovitosti a jejího příslušenství kupříkladu údaje o katastrálním území, čísle knihovny vložky, druhu nemovitosti, zastavěné ploše, roku výstavby, výměře pozemků, účelového určení pozemků, spoluvlastnických poměrech,
  - d) přihlášku k náhradě, kterou je povinný soupis nemovitého majetku podle zvláštních právních předpisů (kupní nebo darovací smlouvou anebo listinou prokazující vlastnictví nemovitosti oprávněnou osobou a prokazující její ocenění nebo cenu). Listiny nebo jejich ověřené kopie mohou být i v jazyce maďarském, slovenském nebo ukrajinském. Ocenění nebo cenu nemovitosti prokáže oprávněná osoba přihláškou k náhradě, kupní, darovací nebo obdobnou smlouvou nebo listinou, která má podle současného právního řádu charakter veřejné listiny.

Terezín, Osvětim-Birkenau, Buchenwald a víra

Jiří Diamant

V lednu 2013 tomu bylo 68 let, co byl koncentrační tábor Osvětim osvobozen Rudou armádou, poté, co se zastavila fronta před ním na několik týdnů, takže nacisté mohli odvézt většinu vězňů na západ. Osvobozeno jich bylo jen málo, aby je osvoboditelé nemuseli živit.

Patřil jsem mezi ty, co byli včas deportováni. Odešli jsme kolem poledne z pracoviště, kde jsme ve velkých stájích ošetřovali koně, a nastoupili s nimi na pochod do neznáma, ve sněhu a v třeskutém mrazu. V dáli jsme slyšeli střelbu blížící se Rudé armády. V Loslau jsme museli zvířata zanechat a nastoupit do otevřených vagonů, pokrytých sněhem. Jeli jsme dva dny a dvě noci přes Gross Rosen, kde nás nepřijali, do Buchenwaldu. Cestou mně omrzly nohy a po koupeli v buchenwaldské sauně se mi chodidla změnila v řadu puchýřů naplněných světlou tekutinou míšenou s krví. Příští den mne ukrajinský spoluvězeň odnesl na zádech do táborové nemocnice.

Vyléčili mne tam a zachránili palce od amputace. V dubnu se přiblížila americká armáda a já se rozhodl nastoupit na další pochod smrti, čímž jsem o tři dny oddálil své osvobození. 14. dubna 1945 jsme byli osvobozeni americkou armádou u Eisenbergu nedaleko Jeny. Přežil jsem svou smrt takřka o sedmdesát let.

Často jsem se zamýšlel nad tím, co jsem musel prožít ve třech letech mezi svým dvanáctým a patnáctým rokem věku poté, co jsem v červenci 1944 ztratil rodiče a bratra v plynových komorách v Birkenau. Hledal jsem smysl toho všeho a ptal jsem se, jak to vše mohl Bůh připustit. Odpověď jsem nenašel. Dospěl jsem k názoru, že kdyby Bůh byl a viděl to nesmyslné masové vraždění nevinných lidí, jistě by to nemohl připustit a určitě by zakročil. Usoudil jsem, že utrpení nevinných v nacistických koncentracích nemělo logickou příčinu a že Bůh, kterého mnozí uctívají a v kterého věří, mimo nás neexistuje. Přesto však má Bůh důležitou úlohu v životě těch, kdo v něho věří a svým životem mu prokazují úctu. Bůh je jejich morálním svědomím, jež řídí běh jejich života. Čím abstraktnější je pojem Boha, tím nutnější je ukázat jeho vliv na náš život. Stává se oporou a řídicím činitelem těch, kdo ho začlenili do svého života. Nezpodobitelný Bůh, oproštěný od antropomorfismu, nedává podnět k meziosobním rozporům, jež se dosud projevují v konfliktech mezi příslušníky různých náboženství. Jeho existence se ukazuje v tom, že ovlivňuje myšlení a jednání věřících ve smyslu desatera biblických přikázání. Je součástí vývoje osobnosti a zárukou vyrovnaného života v souladu se svědomím.

Bůh, který se stal součástí morálky osobnosti věřících, není příčinou nekonečných svárů a konfliktů, jež v dějinách lidstva způsobily smrt mnoha milionů nevinných. Osobní Bůh nepotřebuje prostředníky, kteří často více zdůrazňují rozdíl místo shod mezi věřícími.

Pobyt v koncentračních táborech se stal pro mnohé podnětem k zamyšlení nad hlubším smyslem morálky v životě lidí a nad možností jak dojít k uskutečnění nezbytných změn v myšlení a chování.

Domnívám se, že pobyt v koncentračních táborech dal nám přeživším možnost předčasně uzrát a nacházet hlubší smysl života na této zemi.

**Terezínská
iniciativa**

Vydává Terezínská iniciativa, Jáchymova 3, Praha 1. Telefon: 222 310 681, e-mail: terezinskainiciativa@cmail.cz.

Redakční rada: Eva Fantová, Doris Grozdanovičová, Anna Lorencová, Michal Stránský, Eva Štichová, Michaela Vidláková

Bankovní účty: v Kč: 59433011/0100, v EUR: 342781234555011/0100, v USD: 348331234555011/0100

Číslo 65 vyšlo v červenci 2013.

MK ČR E 10779